

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ *

Doç. Dr. Mahmut TEZCAN **

Boş zamanların değerlendirilmesi olgusu, yaşamın diğer dönemlerinde olduğu gibi, yaşlılıkta da söz konusudur. İş yaşamından emeklilikle birdenbire kopan kişilerin büyük bir boş zamanla karşılaştıklarını görürüz. Ohalde, yaşamlarının bu son aşamasında bulunan yaşlılar geniş bir boş zaman içerisinde ne yapacaklar? Bu konuda çok fazla değişken söz konusudur. Örneğin yaşlıların cinsiyeti, yerleşim birimi, eğitim düzeyi, mesleki durumu, sağlık durumu, sosyo-ekonomik düzeyi, bir kurumda olup olmaması gibi değişkenler yaşının boş zamanını değişik biçimde etkilerler. Bu bakımdan onlar için standart boş zaman değerlendirme programları düzenlemek güçleşmektedir.

Dinç olanlar, kendi kapasitelerine uygun bir işte çalışabilmektedirler.

Ekonomik durumu iyi olanlar çeşitli ülkelerde oluşturulmuş tatil köylerine giderler. Burada boş zaman değerlendirme olanaklarından yararlanırlar. Böylece, yalnız kalmazlar. Yaşlılıkta üzerinde durulacak başlıca sorunlar : (Kraus, 1971:355-356).

- a) Yalnızlık,
- b) Can sıkıntısı,
- c) Anlamli kişisel ve yaratıcı katılım eksikliği.

(*) Bu yazı, A.Ü. Eğitim Fakültesi ve Üniversiteli Kadınlar Derneği'nin işbirliği ile gerçekleşen 29-30 Nisan 1982 tarihlerinde «Yaşlılık ve Sorunları» konulu bilimsel toplantıya sunulan tebliğ'dir.

(**) Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü.

İşte yaşlılıkta boş zamanların değerlendirilmesi, yukarıda belirtilen sorunlara bir ölçüde çözüm getirci niteliktedir.

Yine, boş zaman değerlendirme etkinlikleri, aşağıdaki özelliklerin görünümünü önlemeye yardımcı olmakta temel fırsatlara ve sorumluluklara sahiptir: (Kraus, 1971:356).

- Yeni etkinliklere duyarlılık,
- Yaşlılığın yeni bir yaşam dönemi oluşunu kabullenmeme,
- İhtiyarlıkla ilgili kalıp yargılı kavramları kabullenme eğilimi,
- Yalnızlık, saygınlık kaybı,
- Gevezelik,
- Geçmişte yaşamak,
- Gelir yetersizliği.

Yaşının boş zamanı konusu ülkemiz açısından köy ve kent farklılaşmasına göre büyük değişiklik göstermektedir.

Köyde boş zaman değerlendirme açısından yaşının pek fazla bir sorunu yoktur. Erkek, kahveye gider, câmiye gider, köyde bir duvarın gölgesinde yaşdaşlarıyla söyleşir. Yaşlı kadın evlerde ziyaret ve ev işleriyle vaktini doldurur. Oysaki kentlerde yaşayan yaşlıların boş zamanı değerlendirilmesi sorun teşkil etmektedir. Yaşlı kurumlarında boş zaman değerlendirme olanakları sağlanmalı, planlar, programlar hazırlanmalı, araç-gereçler ve uzman personel sağlanmalıdır.

Kentlerde kurumlarda kalmayan, evlerindeki yaşlılar için de yine gerek açık hava, gerekse kapalı yer boş zaman değerlendirme olanaklarının sağlanması gerekmektedir. Kurumlarda kalan yaşının boş zaman **değerlendirme etkinlikleri**, örgütlü boş zaman değerlendirme hizmetleri ile karşılanır. Örgütler, yaşının bakım hizmetleri yanında ona boş zaman değerlendirme olanakları da sağlar. Böylece yaşlıya götürülen diğer hizmetlerle bir bütünlük sağlanır.

Avedon gibi bazı yazarlar çalışanlar açısından emeklilik öncesi (50-65 yaş arası) ve sonrası yaş dönemlerine göre boş zaman

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

değerlendirme etkinliklerinin düzenlenmesi gerektiğini savunmuşlardır (Kraus, 1971:372).

Boş zaman değerlendirme etkinlikleri yaşlının kendini ifade-sini sağlaması bakımından gereklidir. Bu bakımdan tüm yaşlılar için ilkeler söz konusu olabilir.

- Boş zaman etkinlikleri örgütlenmeli,
- Bütün günü dolduracak biçimde zamanlanmalı,
- Boş zamanı mutlu olarak geçirmesini sağlamalı.

Yaşlılar için gerekli, ideal boş zaman etkinlikleri

Yaşlılara yönelik boş zaman etkinlikleri çok çeşitlilik gösterir. Onların ilgilerine, fiziksel güçlerine, gereksinimlerine göre çok çeşitli etkinlikler düzenlenebilir. Fakat kanımızca, aşağıda belirteceğimiz bazı ilkeler daima göz önünde bulundurulmalıdır:

- Daha çok edilgen, yumuşak, dinlendirici ve seyirlik etkinliklere ağırlık verilmelidir.
- Yaşlılara duygusal katılım sağlayacak etkinlikler düzenlenmelidir.
- Fiziksel kapasitesi güçlü olanlar için kısmen üretici ve etkin programlara yer verilebilir.
- Onun bir işe yaradığını kanıtlayacak işlevsel programlar plânlamak.
- Yalnızlığını giderecek toplumsal etkinliklere yer vermek.

Gözlemler ve araştırmalar, yaşlılığın ilk dönemlerinde boş zaman etkinliklerinin ev dışındaki alanlara yönelik olduğunu göstermektedir. Örneğin ziyaretler, seyahat, balıkçılık, bahçecilik gibi. Yaşlılığın sonraki aşamalarında ise boş zaman değerlendirme etkinlikleri eve yönelik olarak kapalı yerlere doğru artmaktadır. Kâğıt oyunları, el işleri, okuma ve televizyon (Talmon, Ency of Soc. Sciences).

Ayrıca, emekliliğe uyum için yaşlıların yeni hobilere yönlendirilmesi de sakıncalı görülmektedir. Çünkü günlerce, saatlerce bir tek konuda, tek başına, bir yerde kapalı kalan yaşlı, diğer yaşdaşlarından soyutlanmış olmaktadır (Talman, Encyc of. Sos. Sci). Bu nedenlerle özellikle kurumlarda bu yola başvurmamak gerekir.

Bu ilkeler ışığında özellikle kent ortamında aşağıdaki etkinlikler yaşlılar için düzenlenebilir: ...

1. Seyirlik etkinlikler - Müzik, tiyatro, spor gibi etkinliklere devam etme, izleme, seyretme,
2. Radyo dinleme,
3. TV izleme,
4. Bitki, çiçek yetiştirme, bahçe işleri, bahçıvanlık gibi işler birçok yaşlının ilgisini çeker. Örneğin bir huzur evinde bahçe düzenlenmesi, çiçekçilik, fidan dikimi, yaşlıyı yaşama daha fazla bağlayabilir. Çünkü ömürlerinin son kısmında toprak ve doğaya daha yakın olma duygusu içinde olan yaşlılar için bu uğraşı, onların bu gereksinimini karşılayan bir araç olmaktadır. Fidan dikmek ise, onun üretici gücünü göstermesi ve bir işe yaramak isteğini gerçekleştirir.
5. Balık, kuş, evcil hayvanlarla uğraşmak onların duygusal katılımına yol açar.
6. Kurumlarda yaşayan yaşlıların çocuk yuvası, ana okulu gibi çocukların bulunduğu kurumları ziyaret etmeleri de onların çocuk sevgisi gibi manevî gereksinimlerini, duygusal katılımlarını sağlar.
7. Kısmen üretici etkinlikler için el işleri ve bazı mesleksel becerilere yer veren programlar düzenlenmelidir.
8. Parklar, bahçeler, yaşlının dinlenmesini sağlayan en uygun açık hava boş zaman etkinlikleridir. Yaşlıların bulunduğu yerlere yakın bu tür parkların açılması, belediyelerin önde gelen sorumluluklarından olmalıdır.

A.B.D. de kurumlarda kalan yaşlılar için aşağıda belirteceğimiz etkinlikler düzenlenmektedir. (Brightbill, 1964:343). Bu ülkeyi bir fikir vermek üzere örnek olarak aldık. Kuşkusuz bu bir gelişmiş ülke örneğidir. Bunların aynen ülkemiz kurumlarında uygulanması gerekmeyebilir. Olanaklar ve gereksinimlere göre kendi toplumumuza özgü boş zaman etkinlikleri düzenlememiz gerekir.

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

A.B.D. KURUMLARINDA YAŞLILAR İÇİN DÜZENLENEN BOŞ ZAMAN DEĞERLENDİRME ETKİNLİKLERİ

I. Erkekler için :

- El sanatları ve el işleri (Ciltçilik, fotoğrafçılık, deri işleri, ağaç işleri, çanak çömlekçilik, metal işleri v.s.)
- Dramatik etkinlikler — Oyunlar, (katılma ve seyir), radyo, okuma, TV, filmler.
- Edebî etkinlikler — (Okuma, konuşma, yazma, konferans).
- Müzik - dinleme, şarkı söyleme, enstrüman çalma.
- Doğa ile uğraşmalar ve açık hava etkinlikleri — (Balık tutma, bahçecilik, avcılık, seyahatler, kısa turlar, yürüyüşler).
- Toplumsal etkinlikler — (Sohbetler, partiler, kulüpler, ziyafetler).
- Sportif etkinlikler — (Bilardo, satranç, domino, pinpon gibi).

II. Kadınlar için

El işleri — Örgü, nakış, halıcılık, dokuma.

Edebî — Yaratıcı yazı, okuma.

Müzik — Karışık korolar, yetenek gösterileri, şarkı.

Doğa — Piknikler, bahçecilik.

Sosyal — Moda gösterileri, partiler, piknikler.

Spor — Dama.

III. Kadın - erkek karma etkinlikler

Sanat galerileri gezisi, sinema - tiyatroya gitme, kağıt - kalem oyunları, kitap gözden geçirme, tahmin oyunları, konferanslar, açık forumlar, şiir yazma, konsere gidiş, birlikte şarkı söyleme, enstrüman çalma, günlük kamp, parka gidiş, piknik, müze ziyaretleri, turlar, yıldönümü olayları, doğum günleri, briç, piknik.

Kuşkusuz bu etkinlikler, kurumda bulunan yaşlıların fiziksel durumları, ilgileri, yetenekleri dikkate alınarak uzmanlarca plan-

lanmalıdır. Örneğin bir kulağı duymadığı için müzik dinleyemekte, gözü göremediği için el işleri, örgü yapamamaktadır. Fiziksel kapasite dikkate alınmalıdır. Ayrıca bu kurumlarda eğitimsel farklılıklar da dikkate alınmalıdır. Orta ve daha fazla öğrenimli olanlarla, öğrenimi olmayanların boş zaman etkinliklerinde ve diğer zamanlarda bir arada bulunmaları sakıncalar doğurmakta, öğrenimlilerin mutlu olamamaları durumlarıyla karşılaşılmaktadır.

Ülkemizde kentlerde yaşlıların bakımına yönelik olarak HUZUR EVLERİ açılmıştır. Bu kurumlarda yaşlıların boş zaman değerlendirme etkinliklerine de yer verilmektedir. S.S.Y.B.nin Huzur Evleri İşletme Yönetmeliğindeki konu ile ilgili maddeleri aşağıda gösterilmiştir.

M. 3 — Sosyal ve ekonomik yoksunluk içinde bulunan devletin himaye ve bakımına muhtaç yaşlı vatandaşların bir ev ortamı içinde bakılıp korunması, psikolojik ve sosyal yönden doyurucu özelliklere sahip kılınması ve her türlü ihtiyaçlarının giderilmesini amaçlayan bir sosyal hizmet kurumudur.

Amaçlar — (M. 5 -c) — Yaşlıların boş zamanlarını değerlendirmek, yaşamlarını yararlı ve doyurucu bir biçimde sürdürebilmeleri için gerekli olanakları hazırlamak suretiyle kendilerinde yaşama arzu ve isteği yaratmak.

M. 8 — ... meslekî çalışmaları yürütmek üzere birden fazla uzman eleman — (Sosyal hizmet mütehassısı, psikolog) olduğu takdirde sosyal servis kurulur.

..... Yaşlılarla ilgili psiko-sosyal hizmetleri programlamak ve yürütmek.

M. 12 - e — Yaşlıların yetenek ve ilgilerine göre çeşitli işlerle meşgul olmalarını sağlamak, çeşitli sosyal faaliyetleri içeren boş zamanları değerlendirme olanaklarını düzenlemek, bunun için kurumun kaynaklarından yararlanarak çeşitli faaliyetlerin yapılacağı atölyeler ile kütüphaneler, müzik salonu vb. yerleri oluşturmada katkıda bulunmak.

M. 36 — Boş zamanların değerlendirilmesi ve eğlence faaliyetlerine ait giderler idarece karşılanır. Bu durum, kurum bütçesinin düzenlenmesinde gözetilene alınır. Bu ihtiyaçların karşılanması, ku-

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

rumun olanaklarını aşıyorsa, ilgililer toplum kaynaklarını harekete geçirmek için gerekli çabalarda bulunurlar.

M.42 — Oturma odaları, kitaplık, iş atölyeleri ve bahçelerden yaşlılar ortaklaşa olarak yararlanırlar.

Sağlık Bakanlığının Ankara'daki Huzur evinde çeşitli boş zaman etkinlikleri düzenlenmektedir. Örneğin :

- Radyo ve sahne sanatçılarının Türk halk ve Türk sanat müziği konserleri.
- Halk oyunları ekiplerinin gösterileri.
- Bir günlük geziler.
- Hanımlar için seramik çiçek kursu.
- Tiyatro gösterileri (Spor Bakanlığı Gençlik Kültür Merkezi gençleri).
- Kurumda resim atelyesi.
- Kitaplık.
- Günlük gazete.
- TV, Radyo.
- Oturma, dinlenme salonları.
- Kurumun bahçesi.
- Tavla, kağıt, dama oyunları.

Sağlık ve Sosyal yardım Bakanlığının kurumları ve bakılan yaşlı sayısına ilişkin 1980 ve 1981 yılı istatistikleri aşağıda gösterilmiştir : (S.S.Y.B. Sosyal Hizmetler Gnl. Md. den).

**1980 YILI İÇİNDE S.S.Y. BAKANLIĞINA BAĞLI YAŞLI
HUZUREVLERİNDE BAKILAN YAŞLI SAYISI**

	Mevcut Yaşlı Sayısı	Çeşitli Nedenlerle Yıl içinde ayrılan yaşlı	Yıl İçinde Bakılan toplam yaşlı
1 — Ankara Seyranbağları Yaşlılar Huzurevi	186	41	227
2 — Adana Yaşlılar Huzurevi	55	16	71
3 — İzmir Yaşlılar Huzurevi	36	—	36
4 — Kütahya Yaşlılar Huzurevi	20	6	26
5 — Konya Dr. İsmail Işık Yaşlılar Huzurevi	94	33	127
Yaşlılar Huzurevi	94	33	127
6 — Eskişehir Hacı Süleyman Çakır Yaşlılar Huzurevi	58	15	73
7 — İstanbul Kartal - Maltepe Yaşlılar Huzurevi	84	5	89
8 — İstanbul Bakırköy Yaşlılar Huzurevi	124	4	128
T O P L A M	657	120	777

1980 yılında (8) Huzurevimizde Bakılan Toplam Yaşlı Sayısı : 777.

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1981 YILI İÇİNDE S.S.Y. BAKANLIĞINA BAĞLI YAŞLI HUZUREVLERİNDE BAKILAN YAŞLI YAŞLI SAYISI

	Mevcut Yaşlı (Aralık 1981)	Çeşitli Nedenlerle Yıl içinde ayrılan yaşlı	Yıl İçinde Bakılan Toplam
1 — Ankara Seyranbağları Yaşlılar Huzurevi	175	51	226
2 — Adana Yaşlılar Huzurevi	50	32	82
3 — İzmir Yaşlılar Huzurevi	110	20	130
4 — Kütahya Yaşlılar Huzurevi	40	9	49
5 — Konya Dr. İsmail Işık Yaşlılar Huzurevi	109	48	157
6 — Eskişehir Hacı Süleyman Çakır Yaşlılar Huzurevi	62	17	79
7 — İstanbul Kartal - Maltepe Yaşlılar Huzurevi	84	29	113
8 — Kahramanmaraş Yaşlılar Huzurevi	19	3	22
9 — İstanbul Bakırköy Yaşlılar Huzurevi	189	8	197
10 — Manisa Turgutlu Yaşlılar Huzurevi	30	4	34
T O P L A M	868	221	1089

1982 de	Mevcut Yaşlı	Ayrılan	Yıl İçinde Toplam
Söke Hilmi Fırat Yaşlılar Huzurevi	4	—	4

1981 yılında (10) Huzurevimizde Bakılan Toplam Yaşlı Sayısı : 1089.

Görüldüğü gibi, mevcut yaşlı sayısına oranla rakkamlar oldukça yetersizdir.

Şimdi de ülkemizde yaşlılara hizmet sağlayan çeşitli kurumların kapasiteleri bakımından aşağıdaki bilgileri vermek istiyoruz. (S.S.Y. B. Sosyal Hizmetler Gen. Müd.den).

**TÜRKİYE'DE YAŞLILARA HİZMET VEREN KURUMLAR
(EYLÜL 1981)**

**A — SAĞLIK VE SOSYAL YARDIM BAKANLIĞINA AİT
KURUMLAR :**

	Kuruluş Yılı	Kapasite
1 — Dr. İsmail Işık Yaşlılar Huzurevi Köyceğiz Yolu - KONYA	1966	130
2 — Hacı Süleyman Çakır Yaşlılar Huzurevi - ESKİŞEHİR	1967	85
3 — Kartal - Maltepe Yaşlılar Huzurevi - İSTANBUL	1972	100
4 — Bakırköy Yaşlılar Huzurevi Bakırköy - İSTANBUL	1978	210
5 — Ankara Seyranbağları Yaşlılar Huzurevi S.Bağları - ANKARA	1975	210
6 — Adana Yaşlılar Huzurevi Kurttepe - ADANA	1976	100
7 — İzmir Yaşlılar Huzurevi Basın Sitesi Hatay - İZMİR	1977	210
8 — Kütahya Yaşlılar Huzurevi KÜTAHYA	1977	100
9 — Kahramanmaraş Yaşlılar Huzurevi KAHRAMANMARAŞ	1981	75
10 — Turgutlu Yaşlılar Huzurevi Turgutlu - MANİSA	1980	100
11 — Söke Hilmi Fırat Yaşlılar Huzurevi Söke - AYDIN	1982	50

B — BELEDİYEYE AİT KURUMLAR :

1 — Adana Belediyesi Bakımevi ADANA	1916	30
2 — Ankara Belediyesi Güçsüzler Yurdu, Keçiören - ANKARA	1956	96

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

	<u>Kuruluş</u> <u>Yılı</u>	<u>Kapasite</u>
3 — Aydın Belediyesi İhtiyarlık Evi AYDIN	1971	26
4 — Balıkesir Belediyesi Aceze Evi BALIKESİR	1950	40
5 — Bursa Belediyesi Huzurevi BURSA	1917	90
6 — Diyarbakır Belediye Düşkünler Yurdu - DİYARBAKIR	1966	15
7 — Elazığ Belediyesi Düşkünler Yurdu - ELAZIĞ	1979	16
8 — Erzurum Belediyesi Güçsüzler Bakirevi - ERZURUM	1966	35
9 — Gaziantep Belediyesi Güçsüzler Yurdu - GAZİANTEP	1947	60
10 — Isparta Huzurevi - ISPARTA	1974	42
11 — Darülaceze Yaşlı Pavyonu İstanbul Bel. - Şişli / İSTANBUL	1895	900
12 — İzmir Belediyesi Yoksullarevi İZMİR	1950	280
13 — Manisa Belediyesi İsmail Gider Düşkünler Barındırma ve Dinlenme Yurdu - MANİSA	1965	50
14 — Samsun Belediyesi Güçsüzler Yurdu - SAMSUN	1972	68
C — DERNEKLERE AİT KURUMLAR :		
1 — İhtiyarlık Huzur Köşkleri Derneği Huzurevi - ANKARA	1956	14
2 — Sakarya Hayırsevenler Derneği Barındırma Yurdu - ADAPAZARI	1957	60
3 — Bandırma Kızılay Huzurevi BANDIRMA	—	16

	Kuruluş	Kapasite
	Yılı	
4 — İstanbul Huzurevi Bahçelievler - İstanbul	1964	38
5 — İhtiyarlara Mahsus Cemiyeti Hayriye Düşkünler Evi Harbiye - İstanbul	1838	82
6 — Polis Emeklileri Dinlenme ve Huzurevi - İSTANBUL	1968	100
7 — Kayseri Huzurevi KAYSERİ	1977	75
8 — Yardım ve İyilik Vakfı Yaşlılar Huzurevi - İÇEL	1982	20

D — AZINLIKLARA AİT KURUMLAR :

1 — Fransız Fakirhanesi Bomonti - İSTANBUL	1892	142
2 — Surp - Pırgıç Yedikule Ermeni Hastanesi Huzurevi Yedikule - İSTANBUL	1932	325
3 — Surp - AGOP Ermeni Katolik Hastanesi ve Düşkünler Evi Şişli - İSTANBUL	1837	40
4 — Balıklı Rum Hastanesi Düşkünlerevi Zeytinburnu - İSTANBUL	1907	260
5 — Suryani Kadim Kilisesi MARDİN, Y.S.	625	9

E — GERÇEK KİŞİLERE AİT KURUMLAR :

1 — Levent Huzurevi (Çağrı) I. Levent - İSTANBUL	1978	40
2 — Bağcılar Huzurevi Bakırköy - İSTANBUL	1971	40

Ülkemizde huzurevleri dışında kent ortamında, kendi evlerinde yaşayan yaşlılar için ayrıca YAŞLI KULÜPLERİ gerekmektedir. Ülkemizde şimdiye değin böyle kulüpler açılmamıştır. Yaşlı erkekler, duman içinde gürlütlü, sağlıksız koşullardaki kahvelerde zaman geçirmektedirler. Oysaki bu tür kulüpler, sadece kendi

YAŞLILIKTA BOŞ ZAMANLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

yaşadalarının yararlanacağı, gürültüsüz, onların gereksinimlerine ve isteklerine göre servis yapılan, arkadaşlığa, sohbete, tartışmaya, bilgi edinilmeye olanak sağlayan kuruluşlardır. Özellikle kentlerimizde bu tür örgütlere gereksinim vardır. Bu tür örgütler gelişmiş ülkelerde vardır (Friedlander, 1966:360).

Birkaç Öneri :

● Kurumlarda kalan yaşlılara, Türk Halk ve Türk Sanat müziği sanatçılarımızın konser vermeleri çok ilgi görmektedir. Zaman zaman bu sanatçılarımızın ücretsiz olarak bu tür konserlerini sürdürmeleri gerekir.

● Tüm eğlence ve dinlenme yerlerinde yaşlılara, emeklilere ücret indirimi yapılmalıdır. Sinema, tiyatro, park, konser gibi tüm eğlence yerlerine gidebilecek yaşlılara onların sınırlı ekonomik olanakları nedeniyle indirim gereklidir. Bu tür uygulamaya ülkemizde hiç rastlanmamıştır. Devlet Tiyatrosunun böyle bir uygulamaya başladığını memnunlukla karşılıyoruz. Yurt dışındaki gelişmiş ülkelerdeki bu uygulamanın ülkemizde de yaygınlaştırılması gerekir.

● Bazı alanlarda beceri sahibi gönüllü kişilerin yaşlıların kaldığı kurumlara giderek onlarla ilgilenmeleri de gereklidir.

● Gönüllü kuruluşların yaşlılara hizmet sağlamalarını teşvik etmeliyiz.

● Yaşlılara yönelik bilimsel araştırmaların yapılması için olanaklar sağlanarak bilim kuruluşları teşvik edilmelidir.

K A Y N A K L A R

- 1 — Kraus, Richard : Recreation And Leisure in Modern Society, U.S.A., 1971.
- 2 — Brightbill, C.K. — Meyer, H.D. : Community Recreation : A Guide to its Organization, U.S.A., 1964, 3rd. Ed.
- 3 — Friedlander, A. Walter : Sosyal Refah Hizmetine Başlangıç (Çev. Rezan Taşçıoğlu), Ankara, 1966, S.S.Y. Bak. Yay.
- 4 — Tezcan, Mahmut : Boş Zamanlar Sosyolojisi, Ankara, 1977.
- 5 — Talmon, Yonina : Aging : Social Aspects Encyclopedia of Social Sciences.
- 6 — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Huzurevleri İşletme Yönetmeliği (7.7.1978 gün ve 16397 sayılı Resmî Gazetede yayınlanmıştır).
- 7 — Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, Sosyal Hizmetler Gnl. Md. dokümanları.